

FINANCE, BANKING AND INSURANCE

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

УДК 330.1

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Ірина Лащик; Петро Віблій

Національний університет «Львівська політехніка», Львів, Україна

Резюме. Визначено перспективи та проблеми прямих іноземних інвестицій як дуже важливого чинника розвитку української економіки. Прямі іноземні інвестиції є найбільш бажаною формою інвестицій, оскільки дозволяють реалізовувати великі проекти, крім того, країна отримує нові технології, нові практики корпоративного управління тощо. Протягом останніх років політикою Міністерства економічного розвитку і торгівлі України щодо залучення капіталу в різних сферах економіки проводяться переговори з основними інвесторами щодо відкриття їх філій на території держави. Як результат, такі дії спричиняють зміни лише у певних сферах економіки, але не впливають на загальний інвестиційний клімат у країні. Для глобальних змін у цій галузі необхідно змінити умови та фактори, що впливають на суб'єкти інвестицій. Найвищий рівень інвестицій в економіку нашої країни спостерігався в 2013 році і становив 4,5 млрд доларів США. На жаль, після початку бойових дій розмір інвестицій різко впав до 0,4 млрд доларів США у 2014 році та 3,07 мільярда доларів у 2019 році. Тепер уряд повинен докласти значних зусиль для підвищення рівня довіри потенційних інвесторів. Однак структура минулих інвестицій не сприяла збалансованому розвитку або структурній модернізації економіки (експорт високотехнологічної продукції в 2019 році становив 7,2% промислового експорту країни). Як результат, Кабінет Міністрів України у 2015 році прийняв план щодо впровадження найкращих практик якісного та ефективного регулювання, відображених Групою Світового банку в методології рейтингу ведення бізнесу. Тут були визначені пріоритетні сфери розвитку, включаючи аграрний сектор, транспортну інфраструктуру, легке виробництво та ІТ-галузь. Припущення міністерства підтверджуються даними досліджень асоціації, згідно з якими ІТ-сфера в Україні щороку зростає на 11–26%. Незалежно від загального стану економіки та обсягів експорту ця галузь у 2019 році становила 4,5 мільярда доларів США. Результатом державного інвестиційного плану також стало повідомлення двох основних авіакомпаній про намір інвестувати в українську економіку 4 мільярди доларів, що перевищує загальний обсяг прямих інвестицій у попередньому році. Відповідно до зазначеного, у статті проаналізовано та представлено актуальність і необхідність поліпшення інвестиційного клімату та розроблено рекомендації щодо поліпшення якості інвестицій. Визначено негативний вплив як економічного, так і неекономічного характеру щодо залучення прямих іноземних інвестицій у вітчизняну економіку.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, прямі іноземні інвестиції, державна інвестиційна політика, розвиток, економічні перспективи.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2021.03.071

Отримано 04.06.2021

UDC 330.1

STATUS AND TRENDS OF INVESTMENT ACTIVITY OF DOMESTIC ENTERPRISES

Iryna Lashchyk; Petro Viblyi

Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

Summary. *The prospects and problems of direct foreign investment as a very important factor in the development of the Ukrainian economy are determined in this paper. Foreign direct investment (FDI) is the most desirable form of investment, because it enables to implement large projects; in addition the country receives new technologies, new corporate governance practices, etc. Over the past years, according to the policy of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine concerning capital raising in various spheres of the economy, numerous negotiations with major investors regarding their affiliates opening on the state's territory are directed. As a result, such actions result in changes only in certain spheres of the economy, but do not affect the overall investment climate in the country. For global changes in this area, it is necessary to change conditions and factors influencing the investment subjects. The highest level of investment in the economy of our country was observed in 2013 and amounted 4.5 billion US dollars. Unfortunately, after the outbreak of hostilities, the amount of investments dropped sharply to 0.4 billion US dollars in 2014 and 3.07 billion in 2019. Therefore at present the government should make great efforts to increase the level of confidence of potential investors. However, the structure of past investments did not contribute to balanced development or structural modernization of economy (exports of high-tech products in 2019 amounted to 7.2% of the country's industrial exports). Authoritative financial institutions such as the World Bank, Rating and Investment Information, Inc., McGraw-Hill, analyzing the investment environment in Ukraine, declare that the main obstacles of this area improvement are: high level of bureaucracy of processes (such as registration of new enterprises and registration of necessary documents for its activity), high level of corruption, imperfection of legislation and complexity of property interests protection of enterprises in courts. As a result, the Cabinet of Ministers of Ukraine in 2015 adopted the plan regarding the implementation of the best practices for high-quality and efficient regulation reflected by the World Bank Group in Doing Business rating methodology. Here the priority development areas, including agricultural sector, transport infrastructure, light manufacturing and IT industry are also identified. The assumptions of the ministry are confirmed by the data of the association's research, according to which the IT sphere in Ukraine steadily grows by 11–26% each year. Regardless of the general state of economy, and the volume of this industry exports amounted \$ 4.5 billion US dollars in 2019. The result of the state investment plan is also the announcement of two major airlines about their intention to invest \$ 4 billion in the Ukrainian economy, which exceeds the total volume of direct investments in the previous year. The importance and necessity of the investment climate improvement are analyzed and presented and recommendations for improving the investment quality are developed in this paper. The negative influence of both economic and non-economic characters concerning the attraction of FDI to the domestic economy is defined as well.*

Key words: *investment, investment activity, direct foreign investments, domestic investment policy, progress, economic prospects.*

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2021.03.071

Received 04.06.2021

Постановка проблеми. Сучасні тенденції світової економіки щодо глобалізації підвищують важливість іноземного інвестування як джерела формування та розвитку національних економік. Активне залучення іноземного капіталу є одним із найважливіших завдань уряду України, адже прямі іноземні інвестиції є однією з найбільш бажаних форм капіталовкладень у національну економіку, що розвивається, оскільки вони дозволяють реалізовувати великі проекти, залучаючи нові технології та практики корпоративного управління.

Для пришвидшення та покращення інвестиційних процесів у країні, в першу чергу, необхідно створити стабільну законодавчу базу та відповідний рівень інфраструктури, які б не тільки залучили нових інвесторів, а й збільшили ефективність уже існуючих.

Метою статті є зображення стану та перспектив здійснення іноземного інвестування у підприємницьку діяльність України в сучасних умовах.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**:

- ознайомитися із сутністю та особливостями прямих іноземних інвестицій;
- проаналізувати динаміку прямих іноземних інвестицій;
- виокремити найпривабливіші сфери інвестиційних вкладень;
- виокремити чинники привабливості та перспективи інвестиційної діяльності в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформаційні джерела та останні наукові публікації свідчать про те, що питанню формування та розвитку інвестиційної політики нашої держави приділяється велика увага як з боку українських, так і іноземних спеціалістів: Суханова А., Г. Бірман, Маркевич К., В. Гриньова, Б. Губського, А. Загороднього, В. Ковальовка, М. Кондратьєва, Нефьодова М., Ю. Макогон, А. Маршалл, П. Перерви, В. Шапіро, У. Шарп, В. Шермет, О. Ястремської та інших.

Виклад основного матеріалу. Ефективне реформування економічної галузі нашої країни, її структурна перебудова із забезпеченням якісного розвитку. Вдосконалення та рекреація соціально-економічної інфраструктури неможливі без належних капіталовкладень, а власне, інвестування. Від активності цього процесу залежать швидкість та якість ринкових перетворень у країні. Держава ж також виступає одним із найважливіших суб'єктів інвестування, що здійснює вплив на ринок як через державний сектор, так і через органи влади [1].

За даними Національного Банку України у 2019 році в економіку держави іноземними інвесторами з 76 країн світу вкладено 3,0 млрд дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу), що на 30% більше у порівнянні з попереднім роком (рис. 1).

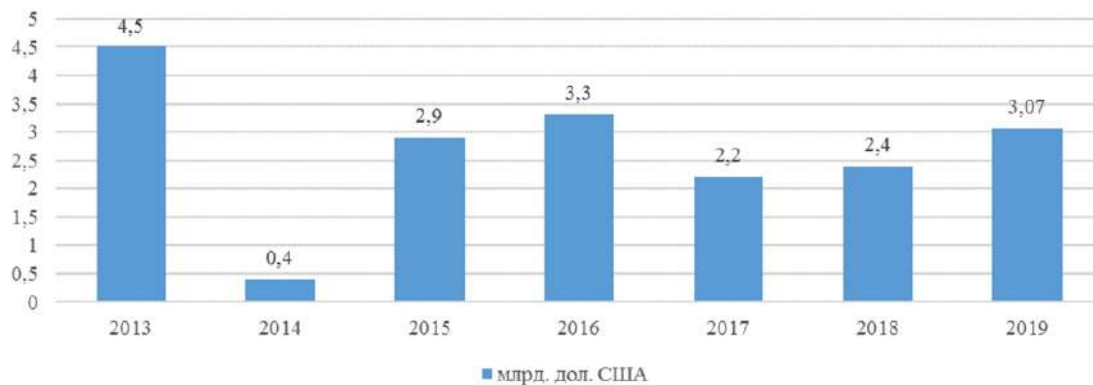

Рисунок 1. Обсяг прямих іноземних інвестицій у 2013–2019 рр., млрд доларів США [2]

Figure 1. The volume of foreign direct investment in 2013–2019, billion US dollars [2]

Загалом обсяг залучених прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку України на 31.12.2019 року становив 44614,0 млн дол. США.

Найпривабливішими секторами економіки для іноземних інвесторів надалі залишаються промисловість, для якої обсяг накопичених іноземних інвестицій на 2019 рік становив 10,67 млрд дол. США, гуртова та роздрібна торгівля – 4 970,4 млрд, операції з нерухомим майном – 3,8 млрд і фінансова та страхова діяльність – 3 651 млрд дол. США. До п'ятірки основних країн-інвесторів входять Кіпр, Нідерланди, Німеччина, Російська Федерація та Австрія [3].

Інвестиційний клімат у країні протягом останніх років формувався в умовах реформування економіки, відтворення та збереження відносної макроекономічної стабільності, скорочення інвестиційних ризиків та покращення інвестиційної привабливості. У 2019 році ці явища вкотре поєдналися із впливом негативних факторів, які гальмували економічне зростання реального сектора економіки, зокрема агресія Російської Федерації в Азовському морі, яка унеможливила подальший розвиток портової інфраструктури в даному регіоні.

Найкращий прогрес в освоєнні капітальних інвестицій спостерігався у роздрібній торгівлі (зростання у три рази в IV кварталі 2019 до відповідного кварталу 2018 року), що, в першу чергу, зумовлюється швидкою окупністю таких витрат та невисокими комерційними ризиками.

Також у 2019 році внаслідок активного розвитку підприємств енергетичної галузі, проведення активної політики покращення енергоефективності та ресурсної безпеки країни відбулося зростання обсягів капітальних інвестицій у підприємства добувної промисловості, зокрема компаній «ДТЕК Енерго» та «Укргазвидобування».

У сфері виробництва коксу та продуктів нафтопереробки високий рівень освоєння капітальних інвестицій спостерігався протягом усього 2019 року (+50,2% у порівнянні з попереднім роком), що, в основному, було спричинено проведенням капітального ремонту ПАТ «Запоріжжкокс».

Дуже вагомою подією для усієї економічної сфери стало впровадження швидкісного інтернету четвертого покоління (4G), що в результаті призвело не тільки до суттєвого зростання капітальних інвестицій у сфері інформації та телекомунікації (+41,9% у 2019 р. відповідно до 2018 року), а й створило вагоме інфраструктурне підґрунтя для створення нових та розвиток уже існуючих сфер промислової й економічної діяльності.

Незважаючи на те, що ПП залучалися у високорентабельні галузі економіки, вони не покращили конкурентні позиції держави на світовому ринку. Така структура капіталовкладень не сприяє збалансованому розвитку чи структурній модернізації економіки, а лише закріплює сировинну спеціалізацію України на світовому ринку (експорт високотехнологічної продукції у 2019 році становив 7,2% промислового експорту країни) [4].

Згідно з інформацією Європейської Бізнес-Асоціації (ЄБА), інвестиційна привабливість України, значною мірою залежить від факторів неекономічного характеру: корупції, неефективної судової системи (складнощі із захистом права власності чи вирішенням бізнес-суперечок), питання відшкодування ПДВ та недосконалість законодавства. Серед інших причин, що формують негативне враження потенційних інвесторів до України, є: високий рівень бюрократії, часта зміна законодавчих норм та відсутність політичної волі до вирішення проблем і захисту інтересів інвесторів [3].

Однак попри нестійку політичну ситуацію та подвійні вибори у 2019 році Міністерство економічного розвитку і торгівлі України оцінює середньотермінові перспективи держави як оптимістичні. Серед позитивних фактів наводиться й те, що у минулому році інвестори почали переходити з трудомістких капіталовкладень, які характеризуються невеликими розмірами і малими ризиками, до інвестицій в інфраструктуру, які є значно вагоміші для економіки держави. Також було оголошено про топ 3 найпривабливіших з точки зору залучення інвестицій галузі економіки.

До найперспективнішої галузі, міністерство, в першу чергу, відносять аграрний сектор. Діяльність сільськогосподарських підприємств протягом останніх років характеризується впровадженням високих технологій, таких, як залучення супутникових карт при обслуговуванні полів та використання автоматизованих систем при їх обробці.

Станом на 2019 рік українські експортери займали частку у 10–12% світового ринку з різних культур і існує потенціал для її збільшення [5].

Іншою пріоритетною галуззю в інвестиційній стратегії нашої країни є промисловість, а саме використання українських потужностей як промислового майданчика Європи. Порівняно низька вартість висококваліфікованих трудових ресурсів, угода про асоціацію та вдале географічне розташування дають можливість сформувати потужний промисловий центр для низки міжнародних корпорацій. Серед найпотужніших міжнародних компаній, що уже здійснюють свою діяльність на території України, є: ТОВ «Бадер Україна», ТОВ «Фуджікура аутомобілів Україна-Львів» та Jabil Circuit Ukraine LLC, сумарна кількість персоналу яких перевищує 6000 осіб.

Третім напрямком є ІТ-галузь. Вона протягом останніх трьох років формує обсяг, який перевищує 3% ВВП, що є третім за величиною показником після аграрного комплексу та металургії. За даними дослідження асоціації IT Ukraine, ІТ-сфера в Україні стабільно зростає на 11–26% щороку, незалежно від загального стану економіки країни, а обсяг експорту продукції цієї галузі протягом 2019 року складав 4,5 млрд дол. США. Загальна сума податків, що була сплачена ІТ-компаніями до державного бюджету, тільки за перше півріччя зросла на 30,1% порівняно з аналогічним періодом попереднього року [6].

Окрім державних установ, про покращення інвестиційного клімату в країні заявляють також такі авторитетні організації, як Міжнародний валютний фонд, Світова організація торгівлі та Світовий банк. Згідно з рейтингом Світового банку «Doing Business» протягом останніх семи років, умови для ведення бізнесу в Україні покращилися вдвічі (зі 152 місця у 2012 до 71 місця у 2019) (рис. 2).

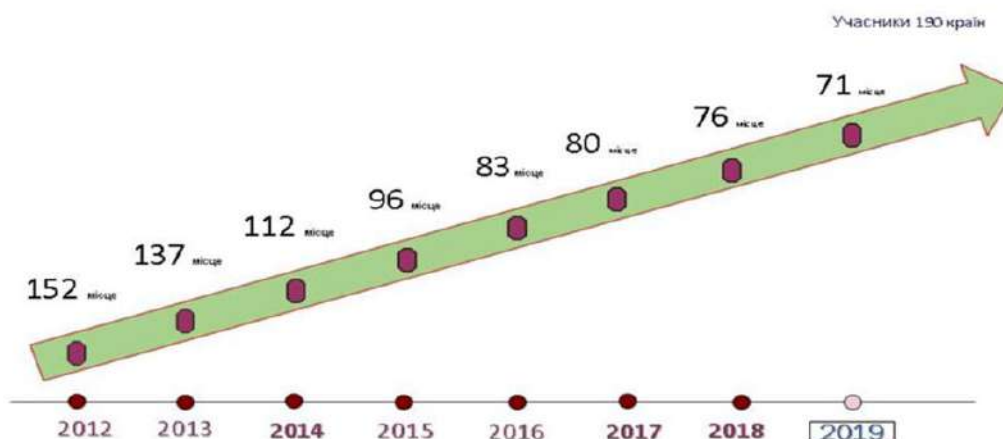

Рисунок 2. Графічна інтерпретації рейтингу України в «Doing Business» [7]

Figure 2. Graphic interpretation of Ukraine's rating in «Doing Business» [7]

«Doing Business» – це рейтинг, що існує з 2003 року. В рамках дослідження здійснюється збір та аналіз комплексних кількісних даних за 10 напрямками (індикаторами) для співставлення умов регулювання підприємницької діяльності між країнами і в динаміці, тим самим проєкт спонукає країни до ефективнішого регулювання та забезпечує вимірні орієнтири для проведення реформ.

Ці індикатори використовуються для аналізу економічних результатів і для виявлення успішних реформ у сфері регулювання бізнесу, а також для визначення, де і чому вони були ефективними. Тобто дослідження не лише вказують на проблеми,

які заважають розвитку підприємництва, а й визначають їхню причину та містять рекомендації відносно проведення необхідних реформ [7].

Основні показники розвитку України в рейтингу «Doing Business» наведено в таблиці 1.

Таблиця 1. Показники України в рейтингу «Doing Business» за 2017–2019 роки

Table 1. Indicators of Ukraine in «Doing Business» rating in 2017–2019

Ключові показники	Doing Business 2017 рейтинг	Doing Business 2018 рейтинг	Doing Business 2019 рейтинг	Зміни, +/-	
1	2	3	4	5	6
Рейтинг легкості ведення бізнесу	80	76	71		+5
За показниками					
Реєстрація підприємств	20	52	56		-4
Забезпечення виконання контрактів	81	82	57		+25
Кредитування	20	29	32		-3
Захист інвесторів	70	81	72		+9
Врегулювання питання щодо неплатоспроможності	150	149	145		+4
Підключення до електромереж	130	128	135		-7
Отримання дозволів на будівництво	140	35	30		+5
Реєстрація власності	63	64	63		+1
Міжнародна торгівля	115	119	78		+41
Оподаткування	84	43	54		-11

Як можемо бачити із таблиці, наведеної вище, протягом 2018 року спостерігається значне покращення таких показників, як забезпечення виконання контрактів та захист інвесторів. Такі позитивні зрушення, в першу чергу, спричиненні покращенням, згідно з думкою експертів, якості судового процесу та ухваленням парламентом змін до законодавства, якими було запроваджено обов'язковість розкриття інформації про угоди із зацікавленістю в щорічній звітності акціонерних товариств.

Зростання такого показника, як міжнародна торгівля, пояснюється тим, що автомобільні запчастини були виключені з переліку товарів військового використання, що полегшило процедуру їх імпорту.

На жаль, спостерігається й негативна динаміка, зокрема у питанні реєстрації підприємств Україна опустилася з 52 на 56 позицію, в питанні підключення до електромереж – мінус 7 позицій і, як наслідок, 135 місце. Також погіршилося становище і з доступом до отримання кредитів, де країна тепер займає 32 місце. Схожа ситуація спостерігається й у питаннях оподаткування, де Україна займає 54 місце, втративши 9 позицій.

Висновки. Базуючись на вищесказаному, можемо сказати про те, що не зважаючи на різке збільшення прямих інвестицій у деякі галузі промислової діяльності, стан справ у сфері іноземного інвестування не відповідає необхідному відтворювальному рівню, що свідчить про необхідність зміни тактики та імплементації активних заходів з метою залучення якісного капіталу.

На сьогодні залучення великих інвесторів можливе лише при активній роботі профільних міністерств, на що вказує низка рейтингів, в яких Україна за своїми показниками інвестиційної привабливості сильно відстає від більшості пострадянських країн.

Для того, щоб повернутися до обсягів прямих іноземних інвестицій 2013 року, необхідно ліквідувати ряд негативних чинників, зокрема: удосконалити та стабілізувати нормативно-правову базу щодо інвестиційної та підприємницької діяльності; створити єдиний центр підтримки підприємництва, основним завданням якого буде залучення інвестицій як в нові підприємства, так і в уже існуючі; розробити індустриальні парки у кожному регіоні зі спільною розвиненою інфраструктурою, що б дозволило скоротити час на заснування підприємства для потенційних інвесторів; зробити можливим отримання дозвільної документації за допомогою використання інтернет ресурсів.

Conclusions. Based on the above mentioned, we can say that, despite the sharp increase in direct investment in some industries, the state of business in the field of foreign investment does not meet the required level of reproduction, which indicates the need to change tactics and implement active measures in order to attract quality capital.

At present, attraction of large investors is possible only with the active work of line ministries, as indicated by a number of ratings, where Ukraine lags far behind the most of post-Soviet countries in terms of investment attractiveness.

In order to rejoin the volume of foreign direct investment as 2013, it is necessary to eliminate a number of negative factors, particularly: to improve and stabilize the regulatory framework for investment and business activities; to create a single business support center, the main task of which is to attract investment in both new and existing enterprises; to develop industrial parks in each region, with a jointly developed infrastructure, making it possible to reduce the time for the enterprise establishment for potential investors; to provide the possibility of obtaining authorizations and approvals due to Internet resources use.

Список використаної літератури

1. Інвестиційна діяльність підприємств в Україні. URL: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/151.pdf>.
2. Прямі іноземні інвестиції. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2018>.
3. Маркевич К. Хто і як інвестує в Україну. URL: <http://razumkov.org.ua/statti/khto-i-iak-investuie-v-ukrainu>.
4. Капітальні інвестиції у 2018 році. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=6f27c35c-fa0a-400c-9072-45a04ed7e9b1>.
5. Інтерв'ю з першим заступником міністра економічного розвитку і торгівлі України Максимом Нефьодовим. URL: <https://ukr.segodnya.ua/economics/enews/o-stydneyh-investiciyah-o-proizvodstve-izvestnyh-avtobrendov-v-ukraine-i-o-feysbuchnom-zubozhinni-intervyu-s-maksimom-nefodovym-1223276.html>.
6. Що з себе представляє українська IT-галузь. URL: <https://ua.112.ua/statji/khoroshi-zarplaty-i-stabilne-zrostannia-shcho-z-sebe-predstavliaie-ukrainska-it-haluz-482651.html>.
7. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=232ba380-67ec-4689-a90e-f67da7840f9e&title=DoingBusiness>.

References

1. Investytsiyna diyalnist pidpryyemstv v Ukrayini (ISO). URL: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/151.pdf>.
2. Pryami inozemni investytsiyi (ISO). URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2018>.
3. Markevych K. Khto i yak investuye v Ukrayinu. (ISO). URL: <http://razumkov.org.ua/statti/khto-i-iak-investuie-v-ukrainu>.

4. Kapitalni investytsiyi u 2018 rotsi (ISO). URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=6f27c35c-fa0a-400c-9072-45a04ed7e9b1>.
5. Interv'yu z pershyim zastupnykom ministra ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy Maksymom Nefodovym (ISO). URL: <https://ukr.segodnya.ua/economics/enews/o-stydneyh-investiciyah-o-proizvodstve-izvestnyh-avtobrendov-v-ukraine-i-o-feysbuchnom-zubozhinni-intervyu-s-maksimom-nefodovym-1223276.html>.
6. Shcho z sebe predstavlyaye ukrayinska IT-haluz (ISO). URL: <https://ua.112.ua/statji/khoroshi-zarplaty-i-stabilne-zrostannia-shcho-z-sebe-predstavliaie-ukrainska-it-haluz-482651.html>.
7. Ofitsiynyy sayt Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy (ISO). URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=232ba380-67ec-4689-a90e-f67da7840f9e&title=Doing Business>.